

НАРКОТОРГІВЛЯ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ АФГАНІСТАНУ

Анотація. Розглянуто проблему наркоторгівлі в Афганістані та з'ясовано її вплив на безпекову політику країни. Проведено аналіз двосторонніх відносин Афганістану та Пакистану, а також виявлено наслідки конфліктогенності держав для регіональної та міжнародної безпеки. Проведено аналіз політики Ісламської Республіки Афганістан щодо подолання проблеми наркоторгівлі в регіоні. Визначена роль міжнародної спільноти у врегулюванні проблем незаконного обігу опіатів.

Ключові слова: Афганістан, Центральна Азія, Пакистан, безпека, загрози, транскордонна злочинність, наркоторгівля.

Abstract. There have been considered the problem of drug trafficking in Afghanistan and its impact on the country's security policy. There has been analyzed the bilateral relations between Afghanistan and Pakistan as well as the consequences of the conflict of states for regional and international security. There has been analyzed the policy of the Islamic Republic of Afghanistan to overcome the problem of drug trafficking in the region. And there has been defined the role of the international community in resolving the problems of illicit opiate trafficking

Keywords: Afghanistan, Central Asia, Pakistan, security, threats, cross-border crime, drug traffick.

Постановка проблеми. Проблема незаконного обігу опіатів залишається проблемою першочергового значення у світі. І саме Афганістан є світовим лідером з виробництва наркотичних речовин опійної групи. Кабул вважається країною опійної економіки ще з 90-х років ХХ століття і на сьогоднішній день ні державна влада, ні світова спільнота не здатна змінити цей статус. Актуалізує тему дослідження й та обставина, що останніми десятиліттями

---

¹ Магістр з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій

географічне положення Афганістану почали активно використовувати з метою транспортування опіатів та базування терористичних угруповань.

Мета статті. З'ясувати вплив наркотрафіку та транскордонної злочинності на безпекову політику Афганістану. Проаналізувати двосторонні відносини Кабулу та Ісламабаду, виявити причини конфлікту двох держав, а також для регіональної і міжнародної безпеки. Проаналізувати ефективність політики афганського уряду щодо протидії наркаторгівлі, а також з'ясувати вплив міжнародної спільноти на вищезазначені процеси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Афганістан називають країною опійної економіки, адже більшість населення задіяна у виробництві та переробці наркотичних речовин, більш того, основний прибуток країна отримує саме з продажу та транспортування зілля. Крім того, незаконний наркотрафік впливає на безпекову політику не лише на місцевому, але й на регіональному та глобальному рівнях. Таким чином, дана проблема вимагає участь міжнародної спільноти і ретельного дослідження шляхів її подолання. Роботи І. Коміссіної [2] та В. Теріної [6] були присвячені саме проблемам наркотрафіку в Афганістані. Інші автори [1], [5], [7] розглядають проблему комплексно, на глобальному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ісламська Республіка Афганістан вважається світовим лідером з виробництва наркотичних речовин опійної групи ще з 1990-х років. Пізніше, після приходу до влади Талібів, ситуація лише погіршилася, а саме за період 1996 - 1999 років, виробництво наркотиків збільшилося у два рази. Станом на 2000 рік на долю держави припадало 70% світового виробництва опію.

Та навіть після повалення режиму Талібів, ситуація залишилася незмінною. Адже сільське господарство країни, населення якої понад 25 років займалося вирощуванням опійного маку, перекваліфікувати на обробку будь-якої іншої сільськогосподарської культури, - дуже важко. В умовах безперервної громадянської війни і відсутності реальної влади Кабулу над всією територією країни, кошти, що виділяються міжнародними організаціями

на заміщення посівів маку іншими сільськогосподарськими культурами, витрачаються на прямо протилежні потреби. У 2004 році уряд Хаміда Карзая запропонував афганським землеробам по 1 250 доларів за кожен знищений гектар опійного маку, тоді як скупники сировини для нарколабораторій пропонують в середньому по 16 000 доларів за урожай, що збирається з гектара (у цьому кліматі можливо збирати два або три урожаї щорічно). Так, за даними Управління ООН з наркотиків і злочинності, станом на 2004 рік, площа наркоплантацій в країні збільшилася на дві третини: 225 000 га земель, раніше зайнятих традиційними сільськогосподарськими культурами: пшеницею, кукурудзою, ячменем, рисом, картоплею, мигдалем, були засіяні опіумним маком [5, с.158].. Також, за даними спеціалістів ООН, в цьому ж році було зібрано не менш ніж 4200 т. опію-сирцю. І, згідно з розрахунками, з цього зілля було вироблено близько 420 т. героїну, що становить 87% його світового виробництва.

На сьогоднішній день в Афганістані виробляється більше героїну, ніж коли-небудь за всю історію цієї країни. Так, станом на 2018 рік, площа наркоплантацій збільшилася до 263 000 га. А виробництво наркотиків опійної групи складає основу економіки і є єдиною конкурентоздатною статтею нелегального експорту цієї бідної країни. За різними оцінками, від півмільйона до двох мільйонів афганців зайнято вирощуванням опійного маку, екстрагуванням опію, транспортуванням, переробкою і доставкою героїну. Селяни, оброблювані площі яких скоротилися через систематичні бомбардування і артобстріли, були вимушені зайнятися вирощуванням більш рентабельної культури, ніж традиційними для Афганістану злаковими. Для порівняння – гектар опійного маку приносить той самий прибуток, як 40 гектарів бавовни. В даний час вирощування опійного маку і екстрагування опію-сирцю відбувається на всій території Афганістану, а в провінціях Нангархар, Хост, Пактія, Гільменд, Кунар, Балх, містах Кундуз і Файзабад був створений замкнений промисловий цикл, що включає вирощування опійного маку, екстрагування опію-сирцю, його переробку в морфій, і далі в кінцевий

продукт – героїн гідрохлорид (діацетілморфін гідрохлорид); його складування і оптову реалізацію на героїнових ринках афганського Кандагару. До того ж, у м. Кандагар була розгорнута повноцінна банківська мережа кредитування під майбутні врожаї опійного маку. Прекурсори для переробки опію в героїну та морфін імпортують переважно з Пакистану, Тайланду та Індії. Протягом лічених років були організовані промислові постачання мінеральних добрив і прекурсорів з хімічних заводів у Пакистані, розпочато розширення посівів опіумного маку за рахунок інших сільськогосподарських культур (пшениця, кукурудза, ячмінь, рис) [3, с.6].

За останні сім років афганські наркоділки створили повноцінну виробничу, кредитно-фінансову і банківську інфраструктуру, якій могли б позаздрити лідери світового бізнесу. Були створені налагоджені схеми збору урожаю опійного маку, його централізована доставка на пункти складування, переробка в морфій і героїн, а також подальша доставка по відпрацьованих маршрутах до країн-споживачів. З одного боку, всіляко заохочувалося і було, фактично, узаконено широкомасштабне вирощування опіумного маку, переробку опію-сирцю в героїн і контрабандний експорт опійних наркотиків. Враховуючи, що близько 30–35 % доходів виробників і перевізників наркотиків опійної групи (у першу чергу, героїну) йшло до бюджету руху Талібан (Taliban Islamic Movement), то немає нічого дивного в тому, що саме це джерело доходу стало основним як для фінансування боротьби з опозицією усередині країни, так і для розширення міжнародної терористичної діяльності [6, с.102].

На мою думку, проблеми наркоторгівлі в Афганістані неможливо розглядати без участі Пакистану. Ісламабад та Кабул тісно пов'язані між собою проблемами наркоторгівлі, а втручання в цю сферу «третьої сили» - терористів, зокрема, їх активізація у афганському врегулюванні після 2014 року, лише загострює відносини між державами [3, с.2]..

Роль наркотрафіку у пакистано-афганських відносинах має вагомий вплив у сфері безпеки як на національному, так і на регіональному рівнях. По-перше, наркотрафік на пакистанську територію поширюється з Афганістану під

проводом руху «Талібан» та моджахедів, які ведуть збройну боротьбу на афганській території. По-друге, дислокація талібів та вирощування опіатів відбувається на теренах Хайбер-Пахтунхва (до квітня 2010 р. ПЗПП – Північно-західна прикордонна провінція), ФАТА (Federally Administered Tribal Areas або Зона племен) і Вазіристану, де поширені сепаратистські, екстремістські та терористичні рухи, які проводять боротьбу з офіційною владою у вигляді так званого нарко-джихаду. Крім того, потік афганських біженців на пакистанську територію та залучення їх до процесу вирощування та транспортування наркотичних речовин загострює політичні відносини між Кабулом та Ісламабадом у межах афгансько-пакистанського кордону [1, с. 29].. По-третє, нелегальний наркотрафік є джерелом фінансової підтримки пакистанських талібів на чолі з «Техрік-і-Талібан Пакистан» та «Техрік-і-Наваз-і-Шаріат-і-Мохаммаді», які за допомогою військових методів ведуть боротьбу з пакистанською владою з метою перетворення Пакистану на шаріатську державу [3, с.5]. Крім того, країни мають дещо схожий внутрішньополітичний клімат, саме - терористичні угруповання, які протидіють державній владі. Проте, не можна однозначно стверджувати, що ці два суб'єкта діють «на різних сторонах барикади». Саме в сфері наркобізнесу на офіційну владу у державі падали підозри та звинувачення у тісному співробітництві із так званою наркотично-терористичною мафією. Іншим викликом, похідним від наркотичного тероризму, є нарко-джихад, що має потужний сенс серед талібів Пакистану та їхніх прибічників – радикальних ісламістів. Так, терористичні організації «Техрік-і-Талібан Пакистан» та «Техрік-і-Наваз-і-Шаріат-і-Мохаммаді» почали здійснювати широкомасштабну боротьбу з офіційною владою за перетворення Пакистану на шаріатську державу за рахунок коштів, отриманих від нелегального наркотрафіку.

Тобто, двостороннім відносинам Кабулу та Ісламабаду притаманна взаємозалежність: перший – уособлює територію, де переважно вирощуються опіати, а другий – виконує роль так званого «шовкового шляху» наркотрафіку та є виробником хімічних речовин з них (переважно героїну, марихуани,

гашишу) [4, с.10]. Такий широкомасштабний вплив наркоторгівлі на внутрішньополітичну ситуацію як у Пакистані, так і в Афганістані, становлячи загрозу національній безпеці обох держав, є характерною рисою двосторонніх контактів.

Афганський наркотрафік має колосальний вплив на соціальну безпеку не тільки в регіоні, але в цілому світі. Адже, основну частину зілля реалізують поза межами країни, чому ніяк не протидіє (а навіть сприяє!) слабка центральна влада та прозорість кордонів. З комерційної точки зору, успіх афганських опіатів як глобального товару, - вражає. На сьогоднішній день, афганські наркотики на 100% задовольняють «потреби» сусідніх країн і на 80-90% «потреби» країн Європи, Аравійського півострова, Африки та Південної Азії.

Експорт наркотиків має три основні напрямки: північний маршрут (через Центральну Азію і Росію), балканський (через Іран, Туреччину та Балкани) та пакистанський. Крім того, значна частина опіатів залишається в транзитних державах. Саме це має колосальний негативний вплив на соціальну безпеку всередині інших країн: неймовірними темпами зростає кількість наркоманів. Так, в Пакистані їх чисельність досягла 4 млн чоловік, в Ірані - 1,25 млн. Загалом, в регіоні Центральної Азії, кількість наркоманів за останні 10 років збільшилася в 7 разів.

У Афганістані діє система протидії наркобізнесу. Ще за президенства Х. Карзая було створено Національне агентство по боротьбі з наркотиками, яке у 2005 році було перетворене на Міністерство з питань боротьби з наркотиками при Раді Безпеки Ісламської Республіки Афганістан. У тому ж 2005 році було проголошено 10-річний план боротьби з наркобізнесом. Планувалося до 2008 року зменшити на 75 % виробництво наркотиків у державі [2, с.32].. Проте, амбіційні плани зовсім не виправдали себе: жодна ціль не була досягнута. Перш за все, у протидії вирощуванню опійного маку влада зіштовхнулася з протестами селян. Хоча, чи варто було очікувати іншої реакції? Виснажена військовими діями країна не може запропонувати достатню кількість робочих місць аби задіяти все населення. В ряді економічних причин можна також

виділити наступні: вирощування опійних культур не потребує вагомих затрат як праці, так і капіталу (на відміну від пшениці, рису тощо), а обробка посівів не вимагає обширної площі (вона становить 0,8 - 1,1 % пахотних земель Афганістану). Також варто зазначити, що мак - культура невибаглива, не потребує особливого догляду і приносить стабільний урожай, до того ж, якнайкраще підходить для засушливого клімату Афганістану (тобто, не вимагає додаткових витрат на зрошення). І, найважливіше - мак приносить значно вищий дохід ніж інші сільськогосподарські культури. Таким чином, наркобізнес витісняє легальні сфери економічної активності всередині країни. Зараз сільські господарства виробляють менше 60 % вживаного продовольства. Тобто на сьогоднішній день, сприятливих умов для відмови селян від вирощування опійних культур просто немає. До того ж, якщо влада почне жорстку і серйозну кампанію щодо протидії вирощуванню опіатів, це зможе викликати збройне міжусобне протистояння.

Що стосується світової спільноти, то складається враження її незацікавленості у вирішенні проблеми афганського наркобізнесу.

У 2004 році Великобританія виділила два напрямки допомоги Афганістану у боротьбі з наркоторгівлею: навчання місцевих силовиків методам боротьби з незаконним обігом опіатів та розвиток альтернативного сільського господарства. Основною метою боротьби з наркобізнесом було залучення місцевих поліцейських та прикордонників. Лондон навіть розробив спеціальні двотижневі курси. Однак, серед учнів були або безробітні селяни, або бойовики, що розраховували на легалізацію та пільги. Таким чином, по завершенню навчання, вони отримували легальну зброю і, фактично, виходили з-під контролю британців. Плани щодо альтернативних сільськогосподарських культур також зазнали поразки: селяни повинні були з міжнародною допомогою перейти на вирощування пшениці, кукурудзи та фруктів, але дохід від легальної та нелегальної продукції катастрофічно різнився. Таким чином, вибір збіднілого населення на користь зілля був очевидним. А грошові кредити на розвиток сільського господарства були використані у прямопротилежному

напрямі, більш того, повертати борг ніхто і не збирався. Таким чином, Великобританія не впоралася зі своїми планами щодо Афганістану.

США ж не хочуть дестабілізувати уряд Кабулу, позбавляючи єдиного джерела доходів польових командирів, яким належить реальна влада в провінціях. За підрахунками аналітиків Міжнародної ради з безпеки і розвитку (ICOS) у 2014 році під контролем Талібану перебувало 72 % території Афганістану. Наркоприбутки продовжують осідати на рахунках міжнародної терористичної мережі Аль-Каїда, яка контролює основні маршрути доставки опію-сирцю і героїну. Важко припустити, що американські і британські спецслужби не обізнані, що саме героїновий наркобізнес – є основним засобом фінансування терористичних організацій ісламізму, що діють під егідою Аль-Каїди [4, с.1]..

У провінціях Афганістану Герат, Бахіз, Фараб, Джазян, Балкх, Кундуз і, особливо, Бадахшан, розташованих на кордоні з Узбекистаном, Таджикистаном і Туркменією, останніми роками значно збільшилася кількість нарколабораторій по переробці опію-сирцю в героїн. На погіршенні наркоситуації в Середній Азії відбиваються тенденції подальшого розвитку мереж контрабанди наркотиків опійної групи з Афганістану. При цьому можна прогнозувати, що суб'єкти наркобізнесу будуть зацікавлені в тому, щоб держави регіону знаходилися в постійному перманентному стані нестабільності. Геополітичні вигоди від ситуації, що склалася, настільки високі, що зростання опійної наркоманії, яка спостерігається останнім часом в США (вперше з початку 1980-х) не примусило американське керівництво зробити скільки-небудь реальних кроків у цьому напрямі. При цьому не може не викликати подив політика подвійних стандартів: у той час, як виробництво героїну, що загрожує безпеці європейських і азійських країн, виросло за останні вісім років більш, ніж у сто разів; боротьба з виробництвом кокаїну і креку (основними наркотиками на території США) ведеться все більш жорсткими методами [7, с.65].

Висновки. Стратегії боротьби з наркобізнесом, зазвичай, розробляються

на національному рівні, однак національні рамки не завжди є оптимальними. Запрограмовані заходи лише тоді будуть ефективними, якщо вони з самого початку розроблялися з урахуванням транснаціональних аспектів. Глобальні ж зусилля у сфері контролю за наркотиками являють собою сполуку розрізнених і незалежних національних програм. Міжнародне співробітництво, головним чином, полягає в обміні інформацією між співробітниками правоохоронних органів (для цілей контрольованих поставок) та у наданні технічної допомоги з метою створення національного потенціалу у сфері протидії незаконному наркообігу [4, с.2]. Оцінки міжнародних експертів доволі песимістичні: змін у боротьбі з вирощуванням опійного маку найближчими роками не буде, оскільки вживані афганським урядом заходи ніяк не сприяють покращенню ситуації на цих теренах. І доки в Кабулі не утвердиться достатньо авторитетна центральна влада, контролювати ситуацію з виробництва наркотиків буде неможливо. Допомога міжнародної спільноти також є безрезультатною. Вважаю, що зусилля, що вживаються глобальними акторами в Афганістані, як у військово-політичному, так і в фінансово- економічному плані, носять половинчатий та недовершений характер і не можуть сьогодні здійснити більш ефективний вплив на внутрішньо- та зовнішньополітичну, соціально- економічну ситуацію в Афганістані та Центрально-Азійському регіоні, загалом. Зрозуміло, що для ефективної боротьби з афганським наркотрафіком необхідно об'єднати зусилля усіх зацікавлених сторін: Російської Федерації, США, країн Західної Європи та Центральної Азії, Ірану, Пакистану, Китаю та Індії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бэттлер А. Контуры мира в первой половине XXI века и чуть далее (теория): Пер. с англ. // МЭ и МО. — 2002. — № 1. — С. 73—80.
2. Комиссина И. Н. Незаконное производство наркотиков в Афганистане / И. Н. Комиссина // Проблемы национальной безопасности. – 2016. – № 1. – С. 30– 44.

3. Наркотики в Европе: отчет INCB за 2016 год. // ECAD Newsletter. – 2017. – № 108. – С. 1–9.
4. Организованная преступность и угроза безопасности. Борьба с разрушительным последствием контроля над наркотиками: доклад Директора-исполнителя Управления ООН по наркотикам и преступности. // E/CN.7/2016/CRP.4-E/CN.15/2016/CRP.4. – 1 марта 2017. – 21 с.
5. Сенченко Н. И. Планетарная война – формирование наркоцивилизации / Н. И. Сенченко. – К. : МАУП, 2007. – 485 с.
6. Терина В. В. Наркобизнес: новое лицо афганской трагедии / В. В. Терина // Мировая экономика и международные отношения. – 2015. – №11. – С. 99– 106
7. Транснациональный наркобизнес: Новая глобальная угроза. Отв. ред. А.Н. Глинкин. – М.: “Российск. полит. энцикл.” (РОССПЭН), 2015. – 264 с.